

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav etnologie

**Srovnání změn v belúdzské kultuře v Turkmenistánu a na území historického
Belúdzistánu v závislosti na míře státních zásahů**

**Comparison of changes in Balochi culture in Turkmenistan and in the territory of
historic Balochistan in the context of state intervention**

TEZE DISERTAČNÍ PRÁCE

Studijní program: Historické vědy
Studijní obor: Etnologie

Autorka: Mgr. Pavla Kokaislová
Školitel: PhDr. Jan Pargač, CSc.

Praha 2014

Úvod

Belúdzové představují kočovné indoíránské etnikum žijící především na území dnešního Íránu, Afghánistánu a Pákistánu. Protože většinu své historie neměli Belúdzové vlastní stát, byli během své etnogeneze výrazně ovlivňováni mnoha vnějšími vlivy. Mezi ty zásadní je možné bezesporu počítat mocenské systémy v říších, pod které v průběhu dějin Belúdzové spadali.

Vzhledem k tomu, že vůdcové belúdzských kmenů přijímali často pod svoji ochranu i cizí kmeny a národy, které s nimi mnohdy asimilovaly, byla belúdzská kultura (*kultura* chápána v širším smyslu slova *jako způsob života*) vystavována nejen vnějším vlivům ze strany okolních států a politických útvarů, ale i tlakům, které vycházely z vnitřní struktury kmene a soužití s jinými etniky a také pochopitelně neodmyslitelnému přirozenému vývoji celé společnosti.

Během 19. a 20. století probíhala postupná sedentarizace dříve kočovného národa. Tento proces radikálně změnil způsob života, obživy i sociálního uspořádání, jakož i důležitost kmenových vazeb a kmenové hierarchie.

Výzkumná otázka a cíle práce

Předkládaná práce sleduje souběžně dva cíle:

popisný – práce se snaží popsat a zaznamenat aktuální situaci a rozmístění Belúdzů v současnosti a tyto poznatky srovnat s historickými údaji o Belúdzích.

analytický – hlavním cílem práce je odpovědět na následující výzkumné otázky:

- Jak se měnila belúdzská kultura (kultura chápána jako komplexní soubor kulturních prvků, jako způsob života) a belúdzské tradice v závislosti na míře a typu státních zásahů u Belúdzů především v Íránu a Turkmenistánu?
- Jakým způsobem si turkmenští a íránští Belúdzové udržují svoji etnickou identitu dnes a do jaké míry u nich dochází k asimilaci a překrývání jejich kultury s turkmenskou či íránskou?

Výzkum probíhal především v Turkmenistánu v Maryjské oblasti a v Íránu v provinciích Golestán a Chorásán. Íránský Sístán a Belúdzistán s hlavním městem Zahedánem a pákistánský Belúdzistán s hlavním městem Quettou je pro cizince těžko přístupný a vzhledem k velmi nebezpečné situaci v oblasti je pobyt v této lokalitě prozatím nemožný. Některé informace ohledně života Belúdzů v Zahedánu, v Afghánistánu a Pákistánu, se podařilo získat od turkmenských Belúdzů, kteří zde mají příbuzné nebo známé. Další zprostředkované informace (pomocí internetu) jsou použity jako doplnění a dokreslení situace na místech, které nemohly být zkoumány přímo.

Sledovat kulturní změny v souvislosti se státními zásahy na příkladu jednoho etnika (belúdzského), které v současnosti žije na území několika států, ale koncem 19. a na začátku 20. století mělo podobné výchozí podmínky, můžeme popisovat na základě několika činitelů, kterými mohou být:

- změna politického uspořádání (např. britská nadvláda na území obývaném Belúdzí v dnešním Íránu a Pákistánu rozložila dosavadní strukturu a fungování belúdzských kmenů; překotné politické změny po vzniku, ale i rozpadu SSSR v Turkmenistánu urychlily zánik kočovného způsobu života).
- změny spojené se státními zásahy, které jsou vedené k rozbití společné etnicity (příklad Turkmenistánu – ve 30. letech 20. století násilné přetřívání kmenové hierarchie a sociálního uspořádání belúdzských kmenů, příklad Íránu – podpora posílení rodové sounáležitosti na úkor společného belúdzského etnického povědomí).
- změny dané velice pomalým vývojem bez výraznějších státních zásahů (příklad afghánských Belúdzů). Tyto samovolně probíhající změny dané všeobecným vývojem společnosti se ovšem projevují souběžně i se změnami vzniklými z politických zásahů v Turkmenistánu, Íránu i Pákistánu, a tím umocňují výsledný efekt.

Oba cíle, popisný i analytický, které jsou v této práci stanoveny, spojuje ještě jeden cíl, který cíle vytčené v disertační práci přesahuje:

- Na základě studia odborné literatury a výzkumu prováděného u turkmenských a íránských Belúdzů vytvořit publikaci, která by přibližovala život kočovných Belúdzů v historii a mapovala život a kulturní změny u turkmenských Belúdzů během 20. a na začátku 21. století. Publikace přeložená do ruštiny (téměř všichni turkmenští Belúdzové mluví rusky, děti se učí ruštinu ve škole), případně do belúdzštiny, by mohla posloužit samotným Belúdzům uvědomit si své etnické kořeny, rozvíjet mezi současnou generací turkmenských Belúdzů národní povědomí a zájem o vlastní tradice a kulturu.

V předkládané práci i v plánované publikaci je snaha alespoň částečně navázat na výzkum expedice Ruské akademie věd z 20. let 20. století právě u Belúdzů v Turkmenistánu a také na počín Lutze Rzehaka (působícího na Humboldtově univerzitě v Berlíně) a Valerie Pričepové (působící v Petrohradu v Muzeu Akademie věd), kteří v 90. letech 20. století oživilí odkaz zmiňované expedice a na základě exponátů a zápisů z deníků členů expedice vydali publikaci a uspořádali v Berlíně výstavu představující život íránojazyčných menšin (mezi nimi i Belúdzů) po jejich příchodu do SSSR ve 20. a 30. letech 20. století.

Za tímto účelem autorka navštívila Muzeum akademie nauk v Petrohradu a setkala se i s Valerií Pričepovou. Na základě fotodokumentace a prostudování hlavních exponátů a nahlédnutí do deníků (Polevye zapisy) G. K. Schulze a E. G. Gafferberové byly získány cenné materiály z počátku života Belúdzů v Turkmenistánu. Těmito údaji bude možné doplnit výsledky vlastního dlouhodobějšího výzkumu z počátku 21. století, porovnat způsob života dříve a nyní a ukázat, jak státní zásahy a změny politického systému ovlivňují život a etnické povědomí turkmenské a íránské belúdzské menšiny.

Literární rešerše

První písemné údaje o Belúdzích se dozvídáme v 11. století od perských a arabských učenců, kteří líčí Belúdzce jako bojovné a dobovačné hordy, které získávají nová a chrání již dobytá území.

Hlavním rysem belúdzského etnika a také určujícím faktorem belúdzské kultury byl velice dlouhou dobu – jako způsob života i obživy – nomádismus. Změny, které nomádismus jako kočovný způsob života prodělal u pákistánských Belúdzů v době od počátku koloniální nadvlády Britů do devadesátých let 20. století, popisuje a vysvětluje německý profesor Fred Scholz ve své knize *Belúdzistán (Pákistán)*¹. Ze Scholzovy práce vyplývá, že hlavním faktorem ovlivňujícím kulturu (chápanou jako způsob života) u Belúdzů jsou především politické změny.

K nomádismu a jeho proměnám se ve své knize *Pastevecká společnost v proměnách času: Kyrgyzstán a Kazachstán* vyjadřuje i Petr Kokaisl a Jan Pargač². Autoři v knize zabývají především kyrgyzskými pastevcí.

Studiem a rozbohem belúdzského jazyka se zabývá především V. A. Frolová³ a ve své knize *Belúdzskij jazyk* se zaměřuje na používání belúdzského jazyka. Jazyk vidí jako jeden z hlavních prvků, které vydělují a určují etnickou skupinu. Autorka se zabývá stupni asimilace belúdzského jazyka v íránském, afghánském či pákistánském prostředí, kde je především používán.

Největší pozornost ve vydávaných monografiích o Belúdzích se soustřeďuje především na pákistánský Belúdzistán a na projevy belúdzského nacionalismu. Naseer Dashti, belúdzský lékař a nacionalistický předák žijící v Londýně se ve své knize *The Baloch and Balochistan*⁴ snaží na historickém pozadí vysvětlit, shrnout a podpořit snahy Belúdzů o vytvoření samostatného státu.

Monografie o turkmenských Belúdzích se týkají především jejich kultury a kulturních změn během sovětského období. Velkým přínosem pro poznání všedního života a kultury Belúdzů v Turkmenistánu byly materiály, které získali a publikovali účastníci středoasijské expedice Ruské akademie věd v letech 1926–1929⁵, především E. G. Gafferbergová, I. I. Zarubin, G. K. Schulz, D. D. Bukinič a G. G. Gulbin.

Metodologie výzkumu

Výzkum vychází především z kvalitativního zjišťování a sběru informací. Stěžejními metodami řešení výzkumných otázek v předkládané práci jsou metody kvalitativního výzkumu. Výsledky získané kvalitativními metodami jako jsou participativní pozorovací metoda, neřízené, polořízené a řízené rozhovory jsou v práci podpírány kvantitativními údaji. Spojením a vzájemným provázáním výsledků používaných kvalitativních metod s kvantitativními údaji je možné dosáhnout větší objektivity při zodpovídání vytýčených

¹ SCHOLZ, F. *Belutschistan (Pakistan)*. Göttingen: Verlag Erich Goltze, 1974. 309 s.

² KOKAISL, Petr, PARGAČ, Jan *Pastevecká společnost v proměnách času: Kyrgyzstán a Kazachstán*, Praha: FF UK, 2006, s. 62–67.

³ FROLOVA, V. A. *Belúdzskij jazyk*. Moskva: Izdatelstvo vostočnoj literatury, 1960.

⁴ DASHTI, NASEER. *The Baloch and Balochistan: A Historical Account from the Beginning to the fall of the Baloch State S.I.*, Trafford On Demand Pub, 2012. ISBN 978-146-6958-968.

⁵ Vedením této expedice byl pověřen orientalista W. W. Barthold. Expedice začala pracovat v oblastech Tádžikistánu a Uzbekistánu, posléze si Zarubin v Turkmenistánu všiml íránojazyčných nomádů, kteří ve 20. letech přišli z Afghánistánu a vyslal k nim pracovní skupinu (Gafferbergová, I. I. Zarubin, G. K. Schulz, D. D. Bukinitsch a G. G. Gulbin). Ta měla za úkol kromě etnologických, antropologických a lingvistických poznatků sbírat materiály pro Muzeum Etnologie a Antropologie v Leningradě.

výzkumných otázek v předkládané práci a při hodnocení změn ve způsobu života a tradic Belúdzů v závislosti na míře státních zásahů především ve 20. století.

Etnogeneze Belúdzů

Území, na kterém dnes žije převážná část belúdzského etnika, se nachází na teritoriu tří států a má celkovou rozlohu 647 000 km². Části dnešního Afghánistánu (necelých 100 000 km²), Pákistánu (347 190 km²) a Íránu (200 000 km²), nebyly osídleny Belúdzi od nejstarších dob. Byly součástí mnoha říší a vystřídaly i několik označení. S Belúdzi je tato poměrně rozsáhlá oblast spojována jak podle legend, tak i na základě písemných zmínek v literárních, historických nebo etnografických dílech některých autorů.

Belúdzové neměli nikdy svůj vlastní nezávislý stát. Výjimkou byly belúdzské říše pod vedením Mira Čakara v 15. století a v době Kelatského chanátu v 18.–19. století. I v těchto případech šlo spíše o volnější sjednocení všech jednotlivých belúdzských kmenů pod jednoho vůdce. Ve všech dalších obdobích žili Belúdzové neustále pod nadvládou jiných říší; jejich jazyk a kultura byly neustále konfrontovány s cizími kulturními i jazykovými prvky.

Belúdzové tvořily v minulosti tzv. *bolaky* (hordy) buď na základě příbuznosti, nebo kolem silných a schopných vůdců. K dobrým a odvážným vůdcům se připojovaly další cizí skupiny, které hledaly ochranu. Belúdzské skupiny byly otevřeny k přijímání jiných nebelúdzských skupin podobně jako drávidské etnikum Brahui, se kterým často Belúdzové sdíleli a dodnes sdílejí společná území a dochází mezi nimi k vzájemné asimilaci. Podle Damese⁶ tvořili původně Belúdzové 40 bolaků a 4 bolaky byly otrocké (Gopang, Dashtis, Gadhis a Ghabrs), které měly mezi ostatními belúdzskými kmeny nižší status. Jako jádro Belúdzů v 15. stol. uvádí následujících pět kmenů – tumanů: Rind, Lashari, Hot, Korai, Jatoi. Z kmene Rind pochází i lidový hrdina a sjednotitel Belúdzů v 15. stol. Mir Čakar, který sjednotil belúdzské kmeny žijící v horách.

Legendy a balady odvozují původ belúdzského etnika od Mohameda a sami Belúdzové mají své etnické povědomí úzce spojené s islámem. Legenda vysvětluje také původ označení etnika Belúdz. Slovo Belúdz má kořeny v perském slově *bar-iluč*.

Určení počtu Belúdzů

Určit přesný počet příslušníků etnika, který nemá svůj vlastní stát a je v podstatě menšinou na všech územích, která obývá, je nemožné.

Údaje o tom, kolik lidí náleží v současnosti k etnické menšině Belúdzů, jsou proto značně rozrůzněné. Je to dáno především tím, že kritéria pro etnické zařazení Belúdzů se mohou lišit podle jednotlivých států, kde žijí.

Při zjišťování počtu Belúdzů se projevují tendence buď jejich počet zvyšovat (ze strany belúdzských nacionalistických skupin) nebo naopak uvádět výrazně nižší počet (ze strany státu).

Některé státy (např. Turkmenistán) v současnosti neprovádí sčítání obyvatel, jiné státy nezařazují do sčítání obyvatel belúdzskou etnickou příslušnost, ale pouze rodovou (příklad Íránu). Na určení počtu Belúdzů má tedy vliv mnoho činitelů a údaje zprostředkovávající

⁶ DAMES, M. L. The Baloch race: A Historical and Ethnological Sketch. *Asiatic Society Monographs*, vol. IV, 1904, s. 5, 39.

aktuální počet Belúdzů se neustále mění i v důsledku migrace, v závislosti na politické situaci a podle míry státních zásahů do belúdzské kultury.

Menšina jako skupina obyvatel se vyčleňuje (nebo je vyčleňována) vůči svému okolí na základě odlišností. Mezi hlavní a nejvíce patrné atributy vydělující odlišná etnika (a tím i menšiny), patří především *jazyk, tradice, historické povědomí*.

Jazyk Belúdzů

Jazykem Belúdzů je belúdzština patřící do severozápadní skupiny íránských jazyků, podobná kurdštině. Belúdzský jazyk přibližně do 40. let 20. století existoval pouze v ústní formě a tímto způsobem vznikala a předávala se mezi generacemi řada pohádek a hrdinských eposů. Písemná forma belúdzského jazyka v podstatě neexistovala. V druhé polovině 19. století se objevovaly pokusy o vytvoření belúdzské gramatiky, Belúdzové psali perským písmem, v druhé polovině 20. století přešli k písmenům jazyka urdu (obojí vychází z arabského písma). V dnešní době se v pákistánském Belúdzistánu užívá belúdzština jako úřední jazyk a vychází v ní i noviny, psaná belúdzština i dnes používá písmena jazyka urdu.

Belúdzové v Turkmenistánu belúdzsky nepíší, jazyk používají až na výjimky jen v mluvené formě.

Podle dostupných pramenů se rozmezí lidí hovořících některým z dialektů belúdzského jazyka pohybuje v celosvětovém měřítku mezi 10–15 milióny.

Ruská autorka Frolová⁷, která se zabývala íránskými jazyky, vyčlenila na jazykovém základě tři hlavní skupiny Belúdzů.

- Východní Belúdzové žijí v počtu 1,8 mil. především v Pákistánu (severovýchodní část provincie Belúdzistán, SZ Sindh, JZ Paňdžáb). Malá část (800 osob) žije v Indii ve státě Uttarpradéš.
- Západní Belúdzové dosahují počtu 1,8 mil. V Pákistánu (SZ Belúdzistán) jich žije 1,1 mil., další obývají Írán (severní Sístán – 0,4 mil.), Afghánistán (0,2 mil.) a Turkmenistán (kolem 28 tis. osob).
- Jižní Belúdzové – většina (2,77 mil.) z celkového počtu (3,4 mil.) příslušníků této etnické skupiny žije v Pákistánu (především v jižním Belúdzistánu). Významný počet těchto Belúdzů žije také v Íránu (jižní Sístán) – 0,4 mil., v Ománu (0,13 mil.) a ve Spojených arabských emirátech (0,1 mil.).

Jedním z důvodů, proč může být určení počtu Belúdzů podle použití belúdzského jazyka velice obtížné a nepřesné, je jejich asimilace a využívání dalších jazyků. Belúdzové mluví často také dvěma nebo třemi jazyky podle toho, jaké etnické skupiny je obklopují, jindy okolní etnika používají belúdzštinu.

⁷ FROLOVA, V. A. *Beludžskij jazyk*. c. d.

Migrace Belúdzů

Do oblasti Makranu (dnešního Pákistánu) byli Belúdzové vytlačeni z východní Persie a ze Sístánu po bojích s vládnoucí gháznovskou dynastií v 11. století, jak ve své knize uvádí belúdzský autor Baloch.⁸

Kromě území historického Belúdzistánu (Pákistán, Írán, Afghánistán) můžeme dnes Belúdze najít i v Indii, státech Perského zálivu, Turkmenistánu, Africe, USA a Bangladéši.

Hlavním důvodem migrace Belúdzů v 19. a 20. století byly především špatné životní podmínky pod nadvládou cizích vládců a také silná pracovní migrace, která probíhala jak uvnitř jednoho státu, tak i mimo něj.

Ke konci 19. a začátkem 20. století je zaznamenán (v orální historii nebo u autorů zabývajících se belúdzským etnikem – Gafferbergová⁹, Scholz, Rzehak) přesun mnoha Belúdzů z Afghánistánu do Íránu v důsledku nedostatku volné půdy, špatných životních podmínek a záplav v okolí řeky Helmand v letech 1913–1914. Někteří se po čase vrátili zpět do Afghánistánu, jiní odešli se svými stády na velbloudech do dnešního Turkmenistánu do oblasti Mervu.

V historickém Belúdzistánu můžeme zaznamenat v posledních sto letech také několik belúdzských migračních vln do zemí, kde dnes Belúdzové tvoří poměrně významnou menšinu. Jedná se především o osídlení ve státech Perského zálivu. Belúdzské diaspory především v bohatých ropných státech Perského zálivu jsou dnes již početnější než původní belúdzské obyvatelstvo v Afghánistánu. Malá společenství Belúdzů žijí také v Evropě, zejména ve Švédsku, Norsku, Dánsku, Anglii. Tito Belúdzové patří většinou mezi politické uprchlíky a často se účastní akcí podporujících belúdzská hnutí v Pákistánu nebo Íránu.

Belúdzský nacionalismus a jeho kořeny

Belúdzský nacionalismus je možné vidět jako snahu a touhu po spojení původního Belúdzistánu a jeho osamostatnění. Tento cíl zůstává mezi pákistánskými a íránskými Belúdzi stále na prvním místě a mnozí pro její uskutečnění obětují celý život.

V souvislosti s budováním indo-evropské telegrafní linky v 2. polovině 19. století začali do oblasti obývané Belúdzi čím dál tím více zasahovat Britové. V roce 1871 byla vytvořena Goldsmithova linie (hranice), která od sebe odděluje západní a východní Belúdzistán. V současné době tvoří Goldsmithova linie státní hranici mezi Íránem a Pákistánem. 1896 byla vytýčena hranice – *Durrandova linie*, kterou si Rusové stále více expandující ve Střední Asii a Britové usilující o kontrolu nad Persií, Afghánistánem a celou Indií rozdělili oblasti svého zájmu. Došlo tak i k rozdělení belúdzského území mezi Afghánistán a Britskou Indii.

Dnešní pákistánská část belúdzského území byla do roku 1947 součástí Britské Indie. V roce 1947 se Britská Indie rozpadla podle náboženského klíče na hinduistickou Indii – vznikl stát Dominion Indie a muslimský Pákistán – stát Dominion Pákistán (do r. 1971 se skládal z východního Pákistánu – pozdějšího Bangladéše a 1500 km vzdáleného západního Pákistánu – dnešní Pákistán). V roce 1947 uznala Velká Británie i samostatnost Belúdzistánu. Belúdzistán s Pákistánem uzavřeli dohodu, ve které Pákistán uznává Belúdzistán jako samostatný stát, jehož představitelem je kelatský chán. Pákistánská vláda svůj slib ale

⁸ BALOCH, M. K. B. M. *The Balochis through centurie*. Quetta, 1964.

⁹ GAFFERBERG, E. G. *Beludži Turkmenskoj SSR*. Red. S. M. Abramzon. Leningrad: Nauka, 1969, s.

nedodržela, pákistánští vojáci obsadili Belúdzistán a v březnu 1948 ho prohlásili za pátou pákistánskou provincii.

V článku *The British Divison of Balochistan and the Incorporation of its Western Part Into Iran, 1860-1928*¹⁰ je předložena historická analýza událostí, které předcházely začlenění západního Belúdzistánu do Íránu, počínaje růstem britské koloniální nadvlády v regionu a následné rozdělení Belúdzistánu na západní a východní polovinu v roce 1871. To je nezbytné pro lepší pochopení belúdzského národního hnutí, které je zakořeněno v jejich antikoloniálním boji za sjednocení Belúdzistánu.

Belúdzský folklor

V ústní tradici belúdzského folklóru zaujímá nejvyšší místo hrdinský epos, belúdzské písně, legendy a pohádky. V těchto dílech si Belúdzové po staletí předávali příběhy svého lidu, vyprávění o svých hrdinech a opěvovali belúdzskou čest. Pěvec často zaujímal i význačné postavení ve vedení rodu nebo kmene a svými příběhy ovlivňoval i bojovnost a odhodlání ostatních Belúdzů. Básně, verše v pohádkách nebo i celé legendy byly často zpívány při slavnostních příležitostech a na svatbách.

Lidová belúdzská hudba kolektivní tance hrály vždy v tradici Belúdzů velkou roli. Belúdzská hudba a hudební nástroje Belúdzů mají kořeny v íránské hudbě, podobně jako hudba Peršanů, Kurdů, Tádžiků a Luri. Belúdzská hudební tradice se předávala z generace na generaci mimo jiné také prostřednictvím zpívání ukolébavek pro děti a oslavnými písněmi belúdzských bojovníků.

Vlastní výzkum

Pro většinu Belúdzů byl až do přelomu 19. a 20. století typický kočovný způsob života, byli zvyklí odedávna putovat za svým stádem, spoléhat pouze na své zdroje.

Na začátku 20. století přikočovalo mnoho Belúdzů kvůli zhoršujícím se podmínkám (nedostatek pastvin, záplavy, neúroda, velké daně) z oblasti Sístánu (část Afghánistánu, Íránu a Pákistánu) do Íránu. Někteří se po čase vrátili zpět, někteří zůstali v Íránu v okolí Sarachsu, jiní odešli se svými stády na velbloudech do dnešního Turkmenistánu do oblasti Mervu. Většina z nich se živila polokočovným chovem dobytka, jako nádeníci na polích s bavlnou u místních feudálů – bajů, dále jako pracovní síly při výstavbě zavlažovacího systému nebo přehradních nádrží (příklad Turkmenistánu).

Terénní výzkum byl zaměřený na turkmenské Belúdze a na Belúdze žijící v oblasti severovýchodního Íránu. Kromě proměn zaznamenaných u jednotlivých kulturních prvků ve způsobu života Belúdzů v závislosti na míře a typu státních zásahů byly zkoumané projevy belúdzské identity u těchto vybraných belúdzských skupin dnes. Zároveň došlo ke zmapování belúdzského etnikum v Turkmenistánu a severovýchodním Íránu. Pro srovnání jsou využívány materiály z Muzea Akademie věd Kunstkamery v Petrohradě, nafocené v Petrohradě v listopadu 2013, po laskavém svolení vedení Kunstkamery.

¹⁰ *The British Divison of Balochistan and the Incorporation of its Western Part Into Iran, 1860-1928*. [online]. World Baloch Conference, 2009. [cit. 5.2.2014] Dostupné z: <<http://www.oocities.org/azadbalochistan/dob.htm>>.

Zkoumanými kulturními prvky jsou především historické povědomí, jazyk, tradice a obřady, řemesla, hudba a hudební nástroje, tanec, náboženství, stravování, výchova dětí, fungování rodiny a rozdělení rolí v rodině.

Závěr

Předkládaná práce shrnuje výsledky získané při výzkumném pobytu jednak na základě vlastního pozorování, jednak řízenými a neřízenými rozhovory s respondenty a v neposlední řadě porovnává a konfrontuje sebraný výzkumný materiál s materiály jiných autorů zabývajících se belúdzskou menšinou, která přišla na území Turkmenistánu a severovýchodního Íránu začátkem 20. století.

Práce poskytuje kromě zmapování současného způsobu života a míst pobytu jednotlivých belúdzských skupin v Turkmenistánu a severovýchodním Íránu i přehled o jejich náboženství (patří-li k sunnitské nebo šíitské větvi) a informace o tom, jaké belúdzské tradice se u jednotlivých belúdzských skupin udržují a co jsou pro ně hlavní prvky vedoucí k udržování tradic a belúdzského povědomí.

Zkoumané sunnitské belúdzské skupiny měly stejné výchozí podmínky, jejich předci patřili k západní dialektové skupině a žili v oblasti historického Sístánu. Jejich rozdělení (někteří šli do Turkmenistánu do Mervské oázy, jiní zůstali poblíž Sarachsu, někteří se usadili v Mašchadu nebo v provincii Golestán) způsobilo i odlišnosti v jejich současném etnickém projevu a každá skupina může na základě vnějších vlivů (stát, vliv prostředí a kultura majoritní společnosti) projevovat své původní belúdzské kořeny jiným způsobem. V Turkmenistánu je to hlavně jazyk kompaktnost osídlení, do jisté míry i ženský belúdzský oděv, v severovýchodním Íránu se kulturní etnické projevy liší skupina od skupiny (v Mašchadu hrají na dutar, u Sarachsu stavějí Belúdzové gedany...).

Šíitské belúdzské skupiny jsou náboženstvím i jazykem podobné majoritní společnosti, přesto v sobě mají belúdzské etnické povědomí.

Asimilace belúdzské menšiny na zkoumaných územích je patrná, projevuje se zejména ve městech (Mašchad v Íránu, Jolotan v Turkmenistánu), ale i na vesnicích. Vyplyvá s přirozeného vývoje a také do různé míry z vlivu státu (např. v Íránu se Belúdzové museli přejmenovat a v pase mají uvedený jen rod, ne etnickou příslušnost) a majoritní společnosti.

Na závěr práce je možné konstatovat, že zkoumané belúdzské skupiny neztratily své belúdzské povědomí a kořeny i přesto, že ani v jedné z obou zkoumaných oblastí nemají podporu vnějšího prostředí. I přes viditelnou asimilaci a vliv státu se snaží udržovat a oživovat belúdzské tradice a dozvědět se něco o svých předcích i Belúdzích žijících v jiných státech.

1.1. Popisný cíl

Práce prezentuje aktuální poznatky a informace o způsobu života belúdzské komunity získané v rámci terénního výzkumu mezi Belúdzi v Turkmenistánu a v severovýchodním Íránu v letech 2009–2013. Výsledky výzkumu třídí podle témat, popisuje současný způsob života belúdzských komunit v severovýchodním Íránu a Turkmenistánu, srovnává tematicky současnou situaci Belúdzů se změnami probíhajícími v průběhu 20. století a porovnává

s nastudovanými materiály a s historickými údaji o Belúdzích původně žijících na území Afghánistánu, Íránu a Pákistánu.

Na základě rozdělení belúdzského etnika podle jazyka a jeho dialektů je možné předpokládat, že předkové zkoumaných íránských i turkmenských Belúdzů přišli z oblasti historického Sístánu (území v Afghánistánu kolem řeky Helمند, íránský Sístán a severozápadní část pákistánského Belúdzistánu) a jazykově patří do dialektové skupiny Západních Belúdzů.

Ke zjišťování a popisování belúdzského způsobu života v minulém století byla využívána především biografická metoda (dotazování pamětníků). Pro popis předmětů věci denní potřeby, odívání, bydlení, stravování byly využity fotografie pořízené v Muzeu Akademie věd v Kunstkameře v Petrohradě s laskavým svolením vedení muzea. Předměty do Petrohradu přivezli ve 30. letech 20. století účastníci expedice Ruské akademie věd za středoasijskými íránojazyčnými etniky, z jejichž zápisků byly čerpány informace o stavbě gedanu, belúdzské svatbě a řemeslech v Turkmenistánu.

Z popisu způsobu života turkmenských i íránských Belúdzů jednoznačně vyplývá zlepšení životní úrovně Belúdzů, i když paradoxně za toto zlepšení (lepší a stále bydlení, teplé oblečení v zimě, možnost výdělnku, školní vzdělání, lékařská péče, větší dostupnost spotřebního zboží) mohou státní zásahy, kvůli kterým dochází k vykořenění původního tradičního způsobu života Belúdzů. I přesto si ale belúdzské menšinové komunity uchovávají belúdzské povědomí: mají svoji tradiční hudbu a nástroje, na které rádi hrají (příklad Íránu), udržují si znalost belúdzského jazyka (příklad Íránu a Turkmenistánu), svatební tradice, zajímají se o vyprávění pamětníků. Zachovali si také ve velké většině své náboženství – sunnitský islám. V Turkmenistánu tento prvek kultury není tak markantní, protože Turkmeni i Belúdzové mají stejné náboženství. Rozdílná situace je v Íránu, kde si Belúdzové uchovávají sunnitský islám na rozdíl od většinového šíitského vyznání v Íránu, objeveny byly i šíitské belúdzské nebo smíšené komunity.

Každá skupina – turkmenská i íránské belúdzské skupiny severovýchodního Íránu mají svá specifika a v souladu se státním zřízením a státem danými možnostmi se snaží předávat a udržovat belúdzské povědomí.

Na základě výzkumu je možné konstatovat, že Belúdzové mají zájem o svoji historii, především o život a příběhy svých rodů a předků, nechťejí se vzdát svého původu a zcela asimilovat se společností, ve které žijí. Belúdzský původ vede Belúdze k pocitu sounáležitosti s ostatními Belúdzi v pákistánském a íránském Belúdzistánu a v Afghánistánu, i když díky jazykové podobnosti jsou jim bližší právě sístánští Belúdzové než Belúdzové z pákistánského Belúdzistánu, se kterými se téměř nedorozumí.

1.2. Analytický cíl

Hlavním cílem práce bylo odpovědět na následující výzkumné otázky:

1. Jak se měnila belúdzská kultura (kultura chápána jako komplexní soubor kulturních prvků, způsob života) v závislosti na míře a typu státních zásahů u Belúdzů především v Turkmenistánu a Íránu (severovýchodní část země)?
2. Jakým způsobem si turkmenští a íránští Belúdzové udržují svoji etnickou identitu dnes a do jaké míry u nich dochází k asimilaci a překrývání jejich kultury s turkmenskou či íránskou?

Změny belúdzské kultury a tradic v souvislosti se státními zásahy

Kultura byla v celé práci chápána v jejím širokém pojetí jako způsob života. V práci jsou zahrnuty a zkoumány změny v oblastech rodinného života, obřadech a způsobech slavení a tradic, v oblasti používání a udržování jazyka, v oblasti náboženství a v neposlední řadě i v oblasti uvědomování si vlastní etnicity. V průběhu výzkumu byly sledovány kulturní změny v závislosti na politických zásadách, ke kterým docházelo u belúdzského etnika od jeho příchodu na území severovýchodního Íránu a dnešního Turkmenistánu od počátku 20. století, hlavně pak od 20. let 20. století až do dnešní doby.

Na kulturní změny může mít vliv mnoho činitelů; práce se soustřeďuje především na působení státních zásahů a politických vlivů na kulturu menšinového etnika Belúdzů.

Od začátku 20. století, kdy přišla hlavní vlna sístánských Belúdzů do Íránu a Turkmenistánu, prodělaly obě skupiny zásadní změny, podmíněné na jedné straně přirozeným vývojem, moderními trendy v různých oblastech života, soužitím s jinými etniky a v neposlední řadě politickými zásahy do společnosti. Belúdzové jednak postupně přecházeli z kočovného způsobu života na usedlý (příklad Turkmenistánu a Íránu) či polokočovný (příklad Íránu), začali stavět domy, obdělávat pole, postupně se také rozpadla kmenová hierarchie, ale rodová sounáležitost mezi Belúdzi zůstala téměř v obou státech nenarušená.

Íránští i turkmenští Belúdzové znají své předky (ovšem ne všichni znají předky do pátého kolene, jako někteří mullové) a svůj rod. Rovněž zdaleka ne všichni znají historii svého rodu a celého belúdzského etnika. Belúdzské svatební tradice, osvědčené léčebné postupy nebo recepty, legendy a pohádky, belúdzskou hudbu a písně, belúdzský jazyk, udržují Belúdzové podle toho, jak je jim to vnějším prostředím umožněno. Obecně se dá říci, že hlavním faktorem pro silnější etnické povědomí a udržování ústní tradice, jazyka a obyčejů je kompaktnost a početní převaha.

Turkmenští a íránští Belúdzové se od sebe liší především mírou a způsobem, jakým udržují některé belúdzské tradice a také navenek, způsobem oblékání. To vše je ovlivněno přístupem státu k belúdzské menšině. V Íránu nejsou všeobecně uznávány etnické menšiny už jen tím, že v osobních dokladech nemají příslušníci menšin, tedy i Belúdzové, uvedenu národnost, ale pouze rod (a ten ještě v některých případech ne belúdzský, ale íránský). V Turkmenistánu sice mají Belúdzové v dokladech vlastní národnost zapsanou, ale často je to spíše přítěžující okolnost.

Perzekuce ze strany státu hraje rozhodně negativní vliv na rozvoj kultury menšin, ale ne zásadní. Na příkladu Turkmenistánu i severozápadního Íránu je vidět, že omezení, snaha o asimilaci a pohlcení menšinové kultury majoritní společností může vést paradoxně k většímu úsilí, semknutí a odhodlání příslušníků potlačované menšiny.

Belúdzská etnická identita a asimilace v současnosti

Belúdzské etnické povědomí u Belúdzů v Turkmenistánu i u Belúdzů v severovýchodním Íránu má ale kromě odlišností i mnoho společných prvků.

To je dáno především společným původem jejich předků v oblasti historického Sístánu (dnes toto území zasahuje do JZ Afghánistánu, Pákistánu – západní část provincie Belúdzistán a íránského Sístánu). Obě skupiny – turkmenská i severoíránská se vydělily až počátkem 20. století. Jejich společný belúdzský jazyk náležející k západnímu dialektu belúdzštiny se kvůli

různě působícím vnějším vlivům daným jednak politickým uspořádáním státu a jednak odlišným úředním jazykem státu, ve které žijí, začal postupně odlišovat. Turkmenská belúdzština obsahuje dnes některá ruská slova, íránská zase perská. Přesto se mezi sebou turkmenští i íránské Belúdzové domluví, i když s jistými obtížemi.

Dalšími společnými prvky jsou svatební tradice, tance a hudba – vychází ze společných kořenů, jejich vývoj se pak odlišuje, jak je popisováno výše (viz s. 11) v souvislosti se státními zásahy. Navenek vykazují obě belúdzské skupiny patrné rozdíly. Turkmenští Belúdzové se cítí a na okolí působí jako Belúdzové, na udržení jejich etnické identity hraje velkou roli jejich kompaktnost a odtrženost od okolního turkmenského světa, rodová semknutost a udržování belúdzštiny jako hlavního jazyka menšiny mimo úřední a jedinou povolenou turkmenštinu.

Belúdzové sunnitě žijící v severovýchodním Íránu jsou na první pohled k nerozeznání od Íránců, vybočovat příliš výrazně ze šíitského světa se nemusí vyplácet a na Belúdzích je patrný respekt až obavy z nedodržení předepsaných povinností. Při kontaktu a bližším poznání belúdzských rodin je však jejich původ a belúdzské kořeny naprosto jasný a sami sebe považují za Belúdze. Jsou si i vědomi přirozené asimilace a postupné modernizace svého způsobu života a opouštění některých tradic (v případě Íránu je to hlavně oblečení u žen).

Šíitské nebo smíšené belúdzsko-perské skupiny zachovávají do jisté míry kočovnickou tradici (trasa Mašhad-Sarachs), bydlení ve stanech či gedanu, uspořádání vnitřního zařízení stanu, zpracovávání ovčího a kozího mléka. Belúdzský jazyk však téměř neznají nebo je velmi ovlivněný perštinou. Ve vesnici Balúč Cháne se živí zemědělstvím, mají však naprosto odlišnou architekturu svých obydlí (dvoupatrové domky). I přes výjimečně vyspělou stavbu domků jsou tito Belúdzové odtrženi od modernizace vnějšího světa a ponechání svému vývoji, mladí odchází do měst a asimilují s okolním prostředím.

2. Použitá literatura a prameny

- AFZAL, M. *Rafique, Political Parties in Pakistan. National Commission on Historical Research*. Islamabad: 1976
- AKSENOV, S. *Den' velikolepnoj svad'by*. [online] Vokrug Sveta. Žurnal. №4 (2621), Aprel'-Ijun' 1992. [cit. 15. 6. 2008] Dostupný z: <<http://www.vokrugsveta.ru/vs/article/1768/>>.
- An Islamic Offshoot – Zikri Baluch*. [online] 30-Days Prayer Network. [cit. 28. 2. 2014] Dostupné z: <<http://www.30-days.net/muslims/muslims-in/asia-south-central/zikri-baluch/>>.
- ANDERSON, Benedict. *Představy společenství: Úvahy o původu a šíření nacionalismu*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008.
- Anti-Baloch 'wall on Pak-Iran border opposed* [online], Gwank.org, 2009. [cit. 28. 2. 2014] Dostupné z: <http://www.gwank.org/Oct09/Anti-Baloch_wall_Pak-Iran_border_20091024.html>.
- ARRIÁNOS. *Tažení Alexandra Makedonského* (překlad Jaromír Bělský). Praha: Naše vojsko, 1989.
- ASIMOV, M. S., BOSWORTH, C. E. *History of Civilizations of Central Asia: The historical, social and economic setting*. Delhi: Motilal Banarsidass Publ., 1999.
- AWAN, A. B. *Baluchistan: Historical and Political processes*. London: 1985
- BADINI, Yar Jan. Turkmenistan: Panjah Hazar Balochani Watan (Turkmenistán: Země padesáti tisíců Belúdzů), *Monthly Balochi Labzank*. June-July 1998.
- BOYAJIAN-SURENIANTS VAHE, A Story of Mir Hamza, the Forefather of the Baluches (Baluchi Text with Translation). *Iran & the Caucasus*. Brill. Vol. 7, No. 1/2, 2003
- Baloch Rally in front of the White House asks President Obama to intervene in Balochistan* březem 2013 [online] [cit. 1. 3. 2014] Dostupné z: <<http://www.bso-na.org/2013/March/006.html>>.
- Baloch, Eastern of India* [online] Joshua Project. U.S. Center for World Mission. [cit. 24. 1. 2013] Dostupné z: <<http://www.joshuaproject.net/people-profile.php?rog3=IN&peo3=11684>>.
- BALOUCH, Hasrat. *Balochistan Point*. Kalat: Masses compelled to drink contaminated water from dirty polls. [online]. 28. 6. 2013 [cit. 25.4. 2014]. Dostupné z: <<http://thebalochistanpoint.com/kalat-masses-compelled-to-drink-contaminated-water-from-dirty-polls/>>.
- BALOUCH, I. *The problem of "Greater Baluchistan": a study of Baluch nationalism*. Stuttgart: Steiner Verlag Wiesbaden, 1987, 299 s. Beiträge zur Südasiensforschung, Bd. 116. ISBN 35-150-4999-1.
- BALOUCH, M. K. B. M. *The Balochis through centurie*. Quetta, 1964.
- BALOUCH, Mahdem. *The land of Baloch and its resources* [online]. The official website of Baloch Student Organization – Azad. 12.7.2012 [cit. 1. 3. 2014] Dostupné z: <<http://sagaar.org/modules/articles/print.php?storyid=55>>.
- Balochi Folk Songs and Traditional Dances Chaap/Lewa*. [online] 22. 10. 2010 [cit.4. 4. 2014] Dostupné z: <<http://chagataikhan.blogspot.cz/2010/10/balochi-folk-songs-and-traditional.html>>.
- Balochi, Southern* [online] Lewis, M. Paul (ed.), 2009. Ethnologue: Languages of the World, Sixteenth edition. Dallas, Texas: SIL International. [cit. 24. 1. 2013]. Dostupné z: <http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=bcc>.
- Balochi*. [online] Joshua Project. U.S. Center for World Mission. [cit. 24. 1. 2013] Dostupné z: <<http://www.joshuaproject.net/search.php>>.
- BALUCH, Muhammad Sardar Khan. *History of Baluch Race and Baluchistan*. Karachi, 1958.
- Baluchi music in Balochistan* [online] BBC News, 7. 10. 2012 [cit. 28. 3. 2014] Dostupné z: <<http://balochistan12.blogspot.cz/2012/10/baluchi-music-in-balochistan.html>>.
- BARON, Wittamayer. *Modern Nationalism and Religion*. New York: 1947
- BATOOL, Saima. *Balochi Women Dress* [online] Dost Pakistan, 22. 8. 2011 [cit. 12. 6. 2014] Dostupné z: <<http://www.dostpakistan.pk/balochi-women-dress/>>.
- BEAUMONT, Peter. *Refugees in new Afghan drugs crisis* [online]. RAWA News. 25. 5. 2008 [cit. 1. 3. 2014] Dostupné z: <http://www.rawa.org/temp/runews/2008/05/25/refugees-in-new-afghan-drugs-crisis_8493.html>.
- BHARADWAJ, O. P. *The arid zone of India a Pakistan. History of land use in arid regions*, 5. díl, Paris: UNESCO, 1961.
- BHATTI, T.H. Causes and consequences of political instability in Pakistan: A case of Balochistan. *Middle - East Journal of Scientific Research*. Volume 20, Issue 9, 2014, Pages 1190-1196.
- BRASS, Paul R., *Ethnicity and nationality: theory and practice*. New Delhi: Sage publications, 1991, 448 s. Další dostupnost: <<http://beludzove.central-asia.su/lib/exe/fetch.php?media=99421-baloch-nationalism-its-origin-and-development.pdf>>.
- COTTAM, W. Richard. *Nationalism in Iran*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1979.
- CSATÓ, Éva Ágnes, Bo ISAKSSON a Carina JAHANI. *Linguistic convergence and areal diffusion: case studies from Iranian, Semitic and Turkic*. Routledge Curzon, 2005, s. 354–355, ISBN 04-153-0804-6.
- ČERŇAKOVSKAJA, E. *Seistán. IRGO*, 1928, s. 133.
- DAMES, Mansel Longworth. The Baloch race: A Historical and Ethnological Sketch. *Asiatic Society Monographs*, vol. IV, 1904, s. 5, 39.
- DAMES, Mansel Longworth. *A text book of the Balochi language and Balochi-english vocabulary*. Government printing Punjab, Lahore, 1922.
- Dance & Music* [online], BALOCHISTAN FORUM, 19. 6. 2011 [cit. 28. 3. 2014] Dostupné z: <<http://baluchistan.bestforum.ca/t127-dance-music>>.

- DASHTI, Naseer. *The Baloch and Balochistan: A Historical Account from the Beginning to the fall of the Baloch State* S.I., Trafford On Demand Pub, 2012. ISBN 978-146-6958-968.
- Die Balutsch-Akademie in Zarandsch – Ein Kurzportrait* [online] 10. 2. 2011 © 2009 Tethys. Das Zentralasienblog [cit. 8. 3. 2012]. Dostupné z: <<http://www.tethys.caoss.org/?p=1041>>.
- EHLERS, E. *Iran: Grundzüge einer geographischen Landeskunde*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1980. *Encyclopedia Britannica*, 1911.
- Ethnicity and Politics in Pakistan*. Karachi: Oxford University Press, 1998.
- FAIT, E. *Národové středoasijské, zvláště pak na území ruském*. Praha: Matice česká, 1910.
- Foreign Currency Units per 1 U.S. Dollar, 1948–2011*. [online] University of British Columbia. The Pacific Exchange Rate Service, Vancouver, Canada. [cit. 28. 1. 2013] Dostupné z: <<http://fx.sauder.ubc.ca/etc/USDpages.pdf>>.
- FROLOVA, V. A. *Beludžskij jazyk*. Moskva: Izdatelstvo vostočnoj literatury, 1960.
- GAFFERBERG, Edit Gustavovna. *Beludži Turkmenskoi SSR*. Red. S. M. Abramzon. Leningrad: Nauka, 1969.
- GAFFERBERG, Edit Gustavovna. *Beludži Turkmenskoi SSR: očerki chozjajstva material'noj kul'tury i byta*. Leningrad: Nauka, 1969.
- GAFFERBERG, Edit Gustavovna. *Perezžitky religioznych predstavlenij u beludžej. Domusul'manskije verovanija i obrjady v Sredněj Azii*. Moskva, 1975.
- GAFFERBERG, Edit Gustavovna. *Polevyje zapisy. 1928*. Archiv Muzea antropologie a etnografie, Moskva.
- GELLNER, Ernst. *Nacionalismus*. Brno: CDK, 2003.
- HORÁK, Slavomír. *Střední Asie na rozcestí*. [online] Infoservis společnosti Člověk v tísni při České televizi, 27. 11. 2001 o. p. s. [cit. 20. 3. 2014] Dostupné z: <<http://www.infoservis.net/art.php?id=1006863754>>.
- HOUTSMA, M. E. J. *Brill's first encyclopaedia of Islam, 1913–1936*. New York: E. J. Brill, 1987, 9 v. ISBN 90-040-8265-4.
- HROCH, Miroslav. (ed.) *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 451 s. ISBN 80-864-2920-2.
- HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody. Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009.
- HUBINGER, Václav, František HONZÁK a Jiří POLIŠENSKÝ. *Národy celého světa*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1985, 387 s., 25 s. obr. příl. Malé encyklopedie (Mladá fronta), sv. 18.
- HUNTE, P. *Clothing of the Baluch in Pakistan and Afghanistan*. [online] ©2011 Encyclopædia Iranica. [cit. 23. 2. 2011] Dostupný z: <<http://www.iranica.com/articles/clothing-xix>>.
- CHANYKOV, N. *Zapiski po etnografii Persii*. (Překlad E. F. Rassadina) Moskva: Glav. red. vost. lit., 1977.
- CHUDADAD-Chan. *Suščnost' istorii Sinda* (Худадад-хан. Сушность истории Синда), překl. M. K. Safolov. Moskva, 1989.
- IBBETSON, D. et al. *A Glossary of the Tribes and Castes of the Punjab and North-West Frontier Province*. New Delhi: Asian Educational Services, 1990. ISBN 81-852-9768-1.
- Interview: President, Baloch Society of North America*. [online] iVarta.com, 31.10.2005 [cit. 28. 2. 2014] Dostupné z: <http://www.ivarta.com/columns/ol_051031.htm>.
- IVANČIŠIN, P. A., ČUGUNOV, A. I. *Pograničnye vojska SSSR, 1929-1938. Sbornik dokumentov i materialov*. Moskva: Nauka, 1972. Další dostupnost: <http://mmg-kalainaw.ucoz.ru/publ/1918_1978/dejstvija_pogranichnikov_v_turkmenii_merv_takhta_bazar_v_1929_1938_gg/11-1-0-40>.
- Izdan pervyj perevod Evangelija ot Luki na beludžskij jazyk*. [online] © 1997–2011 Russkaja Pravoslavnaja Cerkov' Otdel vnešnih cerkovnych svjazej. 22. 8. 2005 [cit. 28. 1. 2011] Dostupný z: <<http://www.mospat.ru/archive/10105.html>>.
- KANDERT, J. „My“, příslušníci civilizovaných národů, a „oni“, příslušníci kmenů. *Vesmír*. 2003, č. 82, s. 226–232.
- KISLJAKOV, N. A. *Semja i brak u tadžikov*. Moskva, Leningrad: 1959.
- KOKAISL, Petr, PARGAČ, Jan a kol. *Pastevecká společnost v proměnách času: Kyrgyzstán a Kazachstán*. Praha: FF UK, 2006, s. 62–67
- KOKAISL, Petr., PARGAČ, Jan. a kol. *Lidé z hor a lidé z pouští: Tádžikistán a Turkmenistán. Strípky kulturních proměn Střední Asie*. Praha: Univerzita Karlova, 2007.
- LOCKHART, L. 1938. *Nadir Shah, a Critical Study Based Mainly upon Contemporary Sources*. Luzac & Company, 1938, 344 s.
- LODHI, Abdulaziz Yusuf. The Iranian Presence In East Africa. *Awaaz voices*, 24. 1. 2013. ISSN 2226-6011. [cit. 17. 5. 2014] Dostupný z: <<http://www.awaazmagazine.com/index.php/component/k2/item/417-the-iranian-presence-in-east-africa>>.
- Malá československá encyklopedie*. Praha: Academia, 1986.
- MILES, Samuel B. *The countries and tribes of the Persian Gulf*. 2. London: Harrison, 1920, 639 s.
- MYRES, J. L. Nomadism. *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, Vol. 71, No. 1/2 (1941), p. 19–42.
- Nationalism in Iran: From myth to reality*. Tehran: 1378/1999
- NICOLINI, B. The Makran-Baluch-African Network in Zanzibar and East Africa during the XIXth Century. *African and Asian Studies*. 2006, Vol. 5, Issue 3/4, s. 347–370.
- NICOLINI, B.; WATSON, P.-J. *Makran, Oman, and Zanzibar: Three Terminal Cultural Corridor in the Western Indian Ocean, 1799–1856*. Brill, 2004.
- NIZAM AL-MUL'KA. *Siaset-name. Knīga o pravlenii vazira XI stoletija Nizam al-mul'ka*. Překlad B. N. Zachoděr, Moskva-Leningrad: AN SSSR, 1949.

- NORDLAND, Rod. *Afghan Migrants in Iran Face Painful Contradictions but Keep Coming*. [online] The New York Times, 20. 11. 2013 [cit. 20. 3. 2014] Dostupné z: <<http://www.nytimes.com/2013/11/21/world/asia/for-afghan-refugees-in-iran-painful-contradictions.html>>.
- Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 18. díl. Praha: J. Otto, 1902.
- PIKULIN, M. G. *Beludži: Istorija i Ekonomia*. Moskva: Izd-vo Vostočnoj litěratyry, 1959.
- PIKULIN, M. G. *Beludži*. Moskva: Nauka, 1959.
- Population by mother tongue* [online] Population census organization: Government of Pakistan. 1998 – Census Data [cit. 24. 1. 2013]. Dostupné z: <<http://www.census.gov.pk/MotherTongue.htm>>.
- Population Statistical Year Book 2011*. [online] © 2012-2013 NCSI, Sultanate of Oman and its Concern. [cit. 29. 1. 2013] Dostupný z: <<http://www.ncsi.gov.om/book/SYB2011/2-population.pdf>>.
- Refugees in Iran*. [online] The United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) In the Islamic Republic of Iran [cit. 20.3. 2014] Dostupné z: <<http://unhcr.org.ir/en/refugee-in-iran>>.
- RITTICH, P. A. *Otčet o pjezdke v Persiju i persidskij Beludžistan v 1900 g., čč. I., II*. Sankt Peterburg, 1901.
- ROSS, E. J. A chalcolithic site in Northern Baluchistan. *Journal of Near Eastern Studies*, Chicago, 1946.
- RYCHLÍK, J., KOUBA, M. *Dějiny Makedonie*. Praha: NLN, 2003.
- RZEHAK, Lutz, PRISTSČEPOWA, W. A. *Nomadenalltag vor den Toren von Merw. Belutschen, Hazara, Dschamsched*. Dresden, 1994.
- RZEHAK, Lutz. *Arbeit, Eigentum und Sozialstruktur in autarken Gemeinwesen belutschischer Wanderviehhalter und Ackerbauern: mit einer Studie über den jüngsten Wandel bei den Belutschen der Murgab-Oase*. Berlin: Humboldt- Univ., 1991. Disertační práce.
- RZEHAK, Lutz; PRISTSČEPOWA W. A. *Nomadenalltag vor den Toren von Merw. Belutschen, Hazara, Dschamsched*. Dresden, 1994.
- SAMAD, Yunas. *A Nation in Turmoil: Nationalism and Ethnicity in Pakistan. 1937–1958*. New Delhi: Sage Publications, 1995
- SECCOMBE, Ian J. *Labour Migration to the Arabian Gulf: Evolution and Characteristics 1920–1950*. Bulletin (British Society for Middle Eastern Studies), Vol. 10, No. 1 (1983), s. 3–20.
- SECHNIA ČCHEIDZE. *Istorija Gruzii* (překlad N. T. Nakašidze). Tbilisi, 1976.
- SHAVAZI, Mohammad Jalal Abbasi; SADEGHI, Rasoul. *The Adaptation of Second-Generation Afghans in Iran: Empirical Findings and Policy Implications*. [online] Middle East Institute, 9. 2. 2011. [cit. 20. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.refugeecooperation.org/publications/Afghanistan/05_jalal.php>.
- SHIRAZI, S. A. J. *Heritage Village* [online] 2012 [cit. 8. 2. 2013] Dostupný z webového archivu: <http://web.archive.org/web/20120304125156/http://www.travelersdigest.com/stories/heritage_village.htm>.
- SCHOLZ, ^{Fred}. *Beluschistan (Pakistan)*. Göttingen: Verlag Erich Goltze, 1974. 309 s.
- Skazki i legendy Sistana*. Serija: Skazki i mify narodov Vostoka, redaktor I. L. Elevič. Moskva: Nauka, 1980.
- SNĚSAREV, G. P.; BASILOV, V. N. *Domusulmanskije verovanija i obrjady v Srednej Azii*. Moskva: Nauka, 1975.
- SOLŽENICYN, Alexandr. *Rusko v troskách*. Vyd. 1. Praha: Práh, 1999. ISBN 978-80-86182-33-9.
- Statistical Summary Overview. Census of Afghans in Pakistan*. [online] Data Processing Unit Population Census Organization Statistical Division Islamabad & Data Management Unit UNHCR Branch Office Islamabad. [cit. 28. 1. 2013] Dostupné z: <<http://www.unhcr.org/434fdc702.pdf>>.
- STEEVER, Sanford B. *The Dravidian languages*. New York: Routledge, 1998, xvi, 436 p. ISBN 04-151-0023-2.
- ŠULC, G. K. *Polevije zapisy*. 1929. Archiv Muzea antropologie a etnografie, Moskva.
- TATE, George P. *Kalat: A Memoir on the Country and Family of the Ahmadzai Khans of Kalat*. Calcutta, 1896.
- TESAŘ, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007.
- The British Divison of Balochistan and the Incorporation of its Western Part Into Iran, 1860-1928*. [online]. World Baloch Conference, 2009. [cit. 5.2.2014] Dostupné z: <<http://www.oocities.org/azadbalochistan/dob.htm>>.
- VOLOŠIN, V., SAVIČEVA, A. *Novye učebniki istorii* [online]. ForPost, Novosti Sevastopolja, 31. 1. 2008 [cit. 27. 9. 2008]. Dostupný z: <<http://sevastopol.su/world.php?id=2011>>.
- Vsesojuznaja perepis' naselenija 1926, 1939, 1959, 1970, 1979, 1989 gg*. Dostupné z: <<http://demoscope.ru/weekly/ssp/census.php?cy=1>>.
- World's barriers: Pakistan-Iran*. [online]. BBC, 2013. [cit. 6. 2. 2014] Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/8343138.stm>.
- ZAMBELIS, Chris. *Balochis Intensify Rebellion In Iran*. [online]. countercurrents.org, 23. 5. 2009. [cit. 26. 5. 2014] Dostupné z: <<http://www.countercurrents.org/zambelis230509.htm>>.
- ZARUBIN I. I. *K izučeniji beludžskovo jazyka i folkloru. Zapisky kolegii vostokovodov*. Tom V. Leningrad, 1930.
- ZARUBIN, I. I. *Beludžskie skazky*. Moskva, Leningrad: vydavatelství Akademie nauk SSSR, 1949.
- ZURUTUZA, K. *Den v poušti s balúčskými povstalci*. (překlad Albert Friess) [online] © 2000-2011, VICE MAGAZINE. [cit. 21. 2. 2012] Dostupný z: <<http://www.viceland.com/blogs/cs/2010/02/26/den-v-pousti-s-balucskymi-povstalci/>>.
- ŽMUJDA, I. V. *Děněžnye perevody ot zarubežnych pakistancev rastut* [online] © 2013 – Institut Bližněgo Vostoka [cit. 27. 1. 2013] Dostupné z: <<http://www.iimes.ru/rus/stat/2008/08-04-08a.htm>>.